

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszanatórium
Budapest

Szily Jánosra emlékezünk halálának 200. évfordulóján (1735–1799)

A megyés főpásztor *Szily János* példamutató, kiváló alkotásai révén, korának egyik legkiválóbb magyar katolikus főpapja volt. Méltó arra, hogy halálának 200. évfordulóján felidézzük emléket, kifejezzük tiszteletünket és hálánkat.

Szombathely a Győri Püspökség egykori mezővárosa, bár 1407-től kiváltságos szabadságlevellel rendelkezett, csak akkor indult el a fejlődés útján, amikor a Vasvári Káptalan áttelepült a város vártemplomába: 1578-tól Vasvár helyett Szombathely lett Vas vármegye közigazgatási központja. A török uralom után felmerült az igény új püspökségek létrehozására. Mária Terézia apostoli királynő szívügyének tekintette az új római katolikus Szombathelyi Püspökség felállítását. Az egyházmegye alapítására 1777. febr. 17-én került sor. A királynő főkegyúri rendelkezését VI. Pius pápa bullája erősítette meg, ami szerint területileg jelentette Vas vármegyét, Zala és a Muraköz egy részét, a zágrábi és a veszprémi püspökségekből 6 új főesperesi – a székesegyházi, németújvári, sárvári, őrségi, zalaegerszegi és alsólendvai – kerületekre osztódott. (Érdemes megemlíteni, hogy az egyházmegye a máig fájdalmas *trianoni békeszerződéssel* olyan veszteségeket szenvedett, hogy 1922-ben Ausztriához került 57 katolikus plébániát 100.349 hívővel és 1923-ban 19 plébániát csatoltak Jugoszláviához 67.281 hívővel.

Arra volt szükség, hogy az újonnan létesített római katolikus szombathelyi egyházmegyébe olyan püspök kerüljön, aki sokoldalú tehetséggel, erős katolikus hittel és akaraterevével valamint jó szervezőkészséggel bír. Így lehetett remény arra, hogy a három egyházmegyéből elvált területen egy új egységes anyagi, szellemi és lelki arculat alakuljon ki, ugyanakkor a két-hármezer lakost számláló kis Szombathely elindulhasson igazi várossá fejlődő településsé.

Szily János életútja születési helyétől Felsőcsoportól (ma Újkér) Rómába vezetett, ahol tanult. Előbb knini püspök, majd győri nagyprépost. (Knin – ma Horvátországhoz tartozik – akkor az ugyanolyan nevű dalmáciai kerületi kapitányság székhelye volt a Kerka felső völgyében, a Dinári-Alpok lábánál.) Tehát papi, főpapi munkássága Győrön át folytatódott Szombathelyen, ahol 22 esztendeig szolgálta Jézus Krisztus ügyét. Együtt élt benne az elméleti és gyakorlati zsenialitás. Elsőrangú teológus, de otthonos a művészetek, az irodalom terén és a diplomáciában is, és kiváló ügyintéző és gazdasági szakember is. Munkabírása, akaratereje bámulatra méltó. Jeles életműve az ő kiemelkedő, átlagon felüli képességein túl magával ragadó emberségének köszönhető.

A 18. század utolsó évtizedeiben három olyan iskola kezdte meg működését Szombathelyen, amelyek oktatóinak, hallgatóinak révén hamarosan komoly tekintélyre tettek szert: az 1772-ben alapított gimnázium, az 1790-ben megindított püspöki szeminárium és 1793-ban a királyi líceum is megnyitotta kapuit.

A Szily-évfordulóra konferenciát rendezett a szombathelyi egyházmegye püspöke és a Szombathelyi Tudományos Társaság. Az ott elhangzott előadások közt tallózva is megállapíthatjuk, hogy az első szombathelyi megyéspüspök 22 esztendő főpásztori munkássága alatt megteremtette a város

későbbi kulturális és tudományos életének alapjait. Szombathelyen az 1790-ben alapított papi szemináriumban – századunk közepéig – tanulhattak az egyházmegye kispapjai. Gondoskodott az iskola működésének háttéréről is. A Szombathelyi Királyi Líceum bölcseleti évfolyamán 1793-ban 73 tanulóval és 4 tanárral indult az oktatás. Széchenyi István is itt tanult!

Értékes könyvgyűjteményét az egyházmegyének ajándékozva 1791-ben Szily János alapította meg a megye első közkönyvtárát. A mai múzeum ősenek tekinthető az a régészeti anyag, amelyet Szily püspök összegyűjtött, és a sala terrenában tett közszemlére. A püspöki palota építkezése nyomán talált római emlékek bemutatásával ő hozta létre az ország első régészeti múzeumát. A kor kulturális intézményei közt jelentős feladatokat végzett a város első nyomdájá, és ebben, a Siess Antal nyomdában nyomtatták ki először, 1794-ben Mikes Kelemen Törökországi leveleit, amely irodalomtörténeti nevezetessége Szombathelynek. Schoenwisner Istvánnal megíratta Szombathely első, tudományos alapossággal készült monográfiáját. A székesegyház zenei életét a külföldről meghívott öt zenész és a megszervezett énekkar szolgálta. A ferencesek és a domonkosok templomában fellendült a barokk egyházi, vokális és a hangszeres zenei élet.

Az egyházmegye szellemi és szervezeti kiépítését buzgó lelkipásztori tevékenység alapozta meg. Nehézséget jelentett részére híveinek nyelvi megosztottsága. A magyar hívek lelki igényeit a nagyszombati Egyetemi Nyomdában készült magyar nyelvű hitbuzgalmi könyvek elégítették ki. A német anyanyelvűek osztrák nyelvtületről szerezheték be a számukra szükséges műveket. Az egyházmegye délnyugati részén lakó szláv lakosság sem maradt saját nemzetiségi irodalom nélkül. Megbízta Küzmits Miklóst, hogy készítse el az „Ábécék, a Katekizmusok, a Vasárnapi és ünnepi szent evangéliumok, Az imádságos könyvek” vend-szlovén nyelvű fordítását, amelyeket az egyházmegye saját költségén adott, és ingyenesen osztott szét katolikus híveinek. A szlovén-vend nyelvű tehetséges gyerekek ingyenes oktatást kaptak a községi Kelcz-Adelffy Intézetben, hogy mint tanítók és lelkipásztorok nemzeti kultúrájuk és nyelvük művelői legyenek saját népük körében. Ez a tett máig szép példa!

Végül, de nem utolsósorban Szily János püspök atya tevékenysége nyomán ugrásszerűen fejlődésnek indult Szombathely város, és kialakult a barokk városmag. A mai Berzsényi Dániel tér, amelyet a szakirodalom ma is hazánk egyik leghangulatosabb barokk tereként tart számon. A barokk Megyeháza már készen állott a téren. Akkor vetette fel a gondolatot Szily János, az alig 2 évvel korábban kinevezett püspök, hogy a már meglévő világi központhoz kapcsolódva nagyszabású egyházi centrumot kell kialakítani. Elképzeléseinek megvalósításával Hefele Menyhért (1716–1794) osztrák építész bízta meg.

Elsőként a *szeminárium – papnevelő intézet* 1777–78-ban készült el. Dísz a kapu fölötti vörösmárvány emléktábla. A Szily-féle együttes időrendben következő épülete a *püspöki palota*. Kivitelezése 1778-ban kezdődött. Kétemeletes, középrizalitos, copf stílusú kiképzésével Magyarország egyik legszebb késő barokk épülete. Benne nevezetes képekkel, régiségekkel. Az épület északi szárnya kisebb, zárt körülpítésű terecskére nyílik, amelynek tengelyében, a püspöki palota és a szeminárium között emelkedik a *székesegyház*, Hefele főmüve. Az építés megkezdése idején a város mintegy két és félezer lakosú volt, a templom pedig 5000 fő befogadóképességűre készült, bizonyítva, hogy Szily püspök számított Szombathely nagyarányú fejlődésére. A székesegyházzal szemben az Eölbei-ház (építtetője Eölbei János kanonok volt), egyemeletes épületét a legszebb későbarokk kispalotának tartják Szombathelyen. Építését 1796-ban kezdték el. Az épület előtt helyezték el Szily Jánosnak, a szombathelyi egyházmegye első püspökének ülő szobrát, Tóth István szobrászművész patinás alkotását.

Szily János az első szombathelyi püspök maradandó emléket állított magának, nemcsak az egyházmegye berendezésének megteremtésével, hanem a város barokk magja építésével s egyházmegyéjében sok templom építésével is.